

نسخه‌های خطی

کتابخانه مدرسه علوی خوانسار

رضا مختاری

شهر خوانسار از دیر زمان خاستگاه عالمان بزرگ بوده است که از آن جمله اند: آقا حسین خوانساری، آقا جمال خوانساری، سید ابوتراب خوانساری، آیت الله سید محمد تقی و سید احمد خوانساری افاض الله علینا من برکات انفسهم الشریفة.

یکی از عالمان جلیل و مجهول القدر خوانسار در این اواخر، آیت الله سید حسین علوی خوانساری بود که در تاریخ ۶۸/۴/۲۱ در حدود نود سالگی زندگانی را بدرود گفت.

آیت الله علوی در سال ۱۲۸۷ شمسی به دنیا آمد و پس از تحصیل مقدمات علوم در خوانسار و اصفهان رهسپار نجف اشرف شد و در محضر بزرگان آن حوزه با عظمت، از جمله حضرات آیات سید ابوالحسن اصفهانی، میرزای نائینی، ضیاء الدین عراقی و اصطهباناتی - رضوان الله علیهم - به تحصیل پرداخت و پس از چند سال تحصیل و وصول به مرتبه اجتهاد همراه با اجازاتی از آن بزرگان، به ایران بازگشت و در وطن خود خوانسار ریحل اقامت افکند و به تدریس علوم دینی و ارشاد و رتق و فتق کارهای دینی مردم مشغول شد. وی با چهره‌ای گشاده، همه اقشار مردم، از پیر و جوان، روستایی و شهری، باسواد و بی سواد را به حضور می پذیرفت و هر یک را به فراخور حالشان ارشاد می کرد. در

خانه اش همواره به روی مراجعین باز بود و هر کس به حضورش می رسید بی بهره بر نمی گشت. محفل او مجلس قرآن و حدیث و موعظه بود و کسی از آن خسته نمی شد. کمتر اتفاق می افتاد که در جلسه ای - ولو چند دقیقه ای - آیه ای یا حدیثی یا شعری پندآمیز نخواند. و از آنجا که خود عالم عامل بود سخنانش بر دل می نشست. عاشق خدمت به مردم بود و نه طالب نام و نان. بارها در مقام موعظه و نصیحت آباتی از قرآن را از او شنیدم که با چشمان اشکبار و حالتی حزن آمیز قرائت می کرد؛ مانند کریمه «إِنَّا مِنَ الْمَجْرَمِينَ مُنْتَقِمُونَ»، «مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ»، «أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرِي». این آیات و مانند آنها را فراوان با سوز دل قرائت می کرد. خود را طلبکار مردم نمی دانست و در برابر خدماتش از کسی توقمی نداشت. با توکل، ساده زیست، پارسا و انقلابی بود. بارها در جلسات به ما می فرمود: «امام خمینی را دعا کنید» و «تا این مرد را دارید غمی ندارید» و «در نماز جمعه شرکت کنید».

عمری را با زهد و پارسایی به سرآورد، از مال دنیا چیزی نیندوخت و با دستی خالی از مال دنیا و پرورده ای مشحون از حسنات از دنیا رفت.

یکی از مدارس دینی خوانسار که در عهد صفویه بنا شده مدرسه علوی (مریم

بیگم) خوانسار است. در سالهای اخیر که این مدرسه رو به ویرانی نهاده بود مرحوم آیت الله علوی به تعمیر و توسعه آن همت گماشتند و آن را به مدرسه ای مرتب و معمور تبدیل کردند. مدرسه علوی مدرسه ای بسیار با معنویت و پربرکت است و در آن علما و صلحا و اتقیا ساکن بوده اند. از جمله مدتی مرحوم میرزای قمی، و نیز مرحوم آیت الله العظمی گلپایگانی - افاض الله علینا من برکات انفسه القدسیه - حدود یک سال و نیم در آن سکونت داشته اند. یکی از الطاف خداوند متعال بر حقیر این بود که چند سالی موفق به درک محضر مرحوم آیت الله علوی - رحمه الله - شدم و از نفس قدسی ایشان بهره بردم، همچنین سکونت در مدرسه ایشان (مدرسه علوی) منشأ برکات بسیار بر این بنده بود و من کمتر مدرسه ای به این معنویت و برکت دیده ام.

در کتابخانه مدرسه مذکور تعدادی نسخه خطی نگهداری می شود. این جانب چهار سال پیش حسب الامر مدیر مدرسه مذکور، فرزند برومند مرحوم آیت الله علوی، این نسخه ها را فهرست کردم که ملاحظه می شود. در تهیه این فهرست چندتن از دوستان گرامی از جمله آقایان آقامیری، سلیمی، شاوردی همکاری کرده اند که از ایشان سپاسگزارم.

۱

اربعین

از بهاء الدین محمد بن حسین بن عبدالصمد عاملی، مشهور به شیخ بهائی (۱۰۳۰م).

خط: نسخ. عناوین به شنجرف و در آغاز، فهرست احادیث شرح شده در چهار برگ.

تاریخ کتابت: ۱۰۵۷.

کاتب: محمد قاسم بن محمد علی کربلایی از روی نسخه ای که ظاهراً در عصر مؤلف نوشته شده. در پایان نسخه آمده است: نقلت من النسخة التي نقلت بعضها من خط المصنف قدس سره.

در برگ پنج بعد از جدول فهرست احادیث نوشته شده است: هذا الجدول قد وضعه الاستاد العلامة البحر المحقق مدظله العالی - مؤلف هذا الكتاب المستطاب بناء على التماس بعض المحصلين لديه و المتردد بين اليه ای مولانا محمدیوسف المازندرانی و نقلت انا من نسخة كان بعض هذا الجدول من شريف خطه و كانت النسخة مصححة في [كذا] النسخة التي طالعها المصنف ادام الله تعالى (كذا) و قيد عليها قيوداً و حواشي و صححها غاية التصحيح و انا العبد محمد قاسم بن محمد علی المازندرانی.

تعداد برگها: ۲۲۴، ۱۹×۱۲/۵.

تعداد سطور: ۱۶.

۲

اربعین

از مولی محمد باقر بن محمد تقی، معروف به علامه مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰) که تاریخ ختم تألیف در نسخه ما ۳ ماه رمضان ۱۰۸۹ ذکر شده است.

خط: نسخ تمیز، عناوین به شنجرف. نسخه در زمان حیات مؤلف نوشته شده و

در رجب ۱۰۹۵ در روی بزرگ اول و قننامه آن به انشای مؤلف نوشته شده است. قسمتی از این و قننامه چنین است: اما بعد فهذا الكتاب المستطاب مما عمل و صنع و استنسخ من نماء الحمام الواقع فی اراضی نقش جهان ببلدة اصفهان من اوقاف ... سلطان سليمان الموسوی الصفوی بهادر خان شد الله ائتاب دولته، و جعلت توليته للسيد ... الامير عين العارفين القمی.

تعداد برگها: ۳۲۷، ۲۴×۱۲.

تعداد سطور: ۲۱.

۳

الاستبصار فيما اختلف من الاخبار

از شیخ الطائفة محمد بن حسن طوسی (۳۸۵-۴۶۰).

از کتب اربعه حدیث در نزد امامیه است که در سه جزء تدوین شده است.

این نسخه دوره کامل استبصار و شامل آخرین باب استبصار درباره ترتیب کتاب و ذکر اسانید آن نیز هست.

خط: نسخ زیبا، عناوین شنجرف. نسخه تصحیح شده است.

کاتب: سهراب داود الکرخی.

تاریخ کتابت: ذی قعدة ۱۰۶۶.

تعداد برگها: ۳۸۴، ۳۰×۲۰/۵.

تعداد سطور: ۲۵.

تاریخ وقف: ۱۱۲۲.

۴

الانوار القدسية في الفضائل الاحمدية

از مولی زین العابدین گلپایگانی، از شاگردان شیخ محمد تقی (صاحب حاشیه) و

شیخ علی کاشف الغطاء و شیخ محمد حسین اصفهانی (صاحب فصول) و شیخ محمد حسن صاحب جواهر، که در سال ۱۲۱۸ متولد شده و در سال ۱۲۸۹ بدرود حیات گفته است. شرح حال او در کرام برره (ج ۲، ص ۵۸۷) آمده است.

این کتاب شامل یک مقدمه و هشت باب است. در ذریعه (ج ۱، ص ۲۳۸) درباره آن آمده است: «هو کتاب غریب الاسلوب، مشتمل علی اسرار شریفه نفیسه، ابداع فيه غاية الابداع».

انجام موجود: اطعموهم ان یعقوب کان یذبح کل یوم کبشاً فیتصدق منه و یاکل هو و عیاله

انوار الولاية کتاب دیگر همین مؤلف است که اخیراً دفتر انتشارات اسلامی در قم آن را چاپ کرده است.

خط: نسخ. این نسخه ناتمام است.

کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست.

تعداد برگها: ۵۴، ۲۱×۱۵.

تعداد سطرها: ۲۱.

۵

بحر الدموع

از احمد بن حسن بیرجندی، شامل یک مقدمه و ۹۷ جدول.

آغاز: الحمد لله الذي صغرت في عظمته عبادة العابدین و حصرت عن شكر نعمته السنة الحامدين.

انجام: و مداح برگزیدگان حضرت و هاب را از شفاعت خود محروم ننماید.

در ذریعه (ج ۲، ص ۳۹) نام مؤلف احمد بن حسن یزدی و متوفای حدود ۱۳۱۰ ق ذکر شده است.

خط: نسخ، عناوین به شنجرف، نسخه ظاهراً تا جدول ۹۵ را دارد.

کاتب: محمد حسن بن محمد باقر بن محمد هادی.

تاریخ کتابت: ۲۱ ربیع الآخر ۱۲۹۳.
تعداد برگها: ۱۳۱، ۲۱×۱۵.
تعداد سطرها: ۲۵.

۶

تحفة الزائر

از علامه مولی محمدباقرین محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰). شامل یک مقدمه و دوازده باب و خانمه که همچنان که در نسخه های این کتابخانه هم آمده است در صفر ۱۰۸۵ از تالیف آن فارغ شده است و مکرراً چاپ شده و سابقاً بسیار رایج بوده است.

ش ۱: نستعلیق زیبا. عناوین به شنجرف. و در آغاز فهرست آن در سه برگ نوشته شده است.

کاتب: ابن محمد ظاهر، محمدسالم خوانساری.

تاریخ کتابت: ۱۱۳۴.

تعداد برگها: ۳۵۸، ۲۱×۱۳.

تعداد سطور: ۱۶.

ش ۲: خط: نسخ. عناوین به شنجرف، به نسخه رطوبت رسیده است.

تاریخ کتابت: ۱۲۰۹، از روی نسخه ای که در ۱۱۳۰ نوشته شده بوده.

تعداد برگها: ۱۳۹، ۲۶/۵×۱۸.

تعداد سطور: ۳۰.

واقف: ابن علی صفار، باقر خوانساری.

تاریخ وقف: ۱۲۴۵.

۷

تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة

از شیخ محمدبن حسن، معروف به حر عاملی (۱۰۳۳-۱۱۰۴) در شش جلد که در ۱۰۶۸ تا ۱۰۸۸ آن را نگاشته است.

این نسخه از آغاز تا آخر کتاب الطهارة را

به بیع هم در چند برگ از همین مؤلف دیده می شود که شاید در صحافی به این کتاب ملحق شده است. به هر حال، ما بدون تغییر اوراق و جایجایی آنها، برگها را شماره گذاری کرده و جایگاه مباحث آن را بر اساس همان شماره گذاری مشخص می کنیم:

برگ ۱ تا ۵۲: اقسام وضع و بحث مشتق؛

برگ ۵۲ تا ۷۴: بحث اوامر؛

برگ ۷۴ تا ۸۹: اجزاء؛

برگ ۸۹ تا ۱۴۱: مقدمه واجب؛

برگ ۱۴۲ تا ۱۷۶: اجتماع امر و نهی؛

برگ ۱۷۶ تا ۱۸۸: المقصد الثالث فی المفاهیم؛

برگ ۱۸۸ تا ۲۰۸: المقصد الرابع فی العام و الخاص و المطلق و المقید؛

برگ ۲۰۹ تا ۲۴۶: امارات معتبره شرعاً یا عقلاً؛

برگ ۲۲۹ تا ۲۴۶: حجیت خبر واحد؛

برگ ۲۴۷ تا ۳۳۵: اصول عملیه

برگ ۲۶۴ تا ۲۸۰: شک در مکلف به؛

برگ ۲۸۰ تا ۲۸۳: قاعده لاضرر؛

برگ ۲۸۳ تا ۳۳۵: استصحاب؛

برگ ۳۳۵ تا ۳۴۹: تعارض ادله و تعادل و ترجیح. (برگ ۳۴۱ مربوط به اجتهاد و تقلید است که در جای خود قرار نگرفته است).

برگ ۳۴۹ تا ۳۵۲: خاتمه فی بیان بعض المسائل المهمة. الاولی: درباره حسن و قبح عقلی و نزاع با اشاعره؛ الثانية: در اجتهاد و تقلید.

برگ ۳۵۳ تا ۳۵۹: موضوع علم، موضوع علم اصول، وضع، و صحیح و اعم؛

برگ ۳۶۰ تا ۳۷۱: تعادل و ترجیح. در ۳۳۵ تا ۳۴۹ هم این بحث آمده است که شاید مجموع این دو قسمت، تمام مباحث تعادل و ترجیح را دارا باشد.

دارد.

خط: نسخ. عناوین به شنجرف.

کاتب: ابن اسلام بیک، غلامحسین خوانساری.

تاریخ کتابت: ربیع الاول ۱۲۴۱.

تعداد برگها: ۲۹۳، ۲۰/۵×۱۴.

تعداد سطور: ۲۳.

واقف: محمدبن ابراهیم خوانساری.

تاریخ وقف: ۱۲۶۷.

۸

تقریرات اصول

از مرحوم آیت الله سید محمدمهدی

علوی (م ۱۳۲۹ق) فرزند مرحوم آیت الله

سیدعلی مجتهد (م ۱۳۳۷ق) که در جوانی در

دوران حیات پدر از دنیا رفته است. تقریر

درس آخوند خراسانی است. مؤلف در برگ

۴۲۱، نوشته است: «... و بعد لما نزلت بی

رحمة من ربی أُبَدتُ لتحصیل مدارك الحلال و

الحرام، فنشرتُ بأرض الغری علی مشرفها

السلام، و استعنتُ أولاً بصاحب الارض، ثم

تشرفتُ عند الاستاذ الاکرم، العالم الربانی و

الفاضل الصمدانی العلامة الثانی الشیخ

محمد کاظم الخراسانی دام ظلّه العالی، و

رایته مشتغلاً بمباحث الاصول، فسررتی ذلك

غایة السرور، فاشتغلتُ عنده بالتلمذة و

الاستفادة من إفاداته فی بیان مهمات مسائل

الأصول...»

این کتاب تقریباً تقریر یک دور اصول

آخوند است، بجز موارد معدودی که بخشی

از مباحث را فاقد است. مباحث به ترتیب

کفایه است، ولی در صحافی و گویا در

نوشتن نیز، مباحث به ترتیب نوشته نشده و پس

و پیش است. در بلای آن بحثی فقهی مربوط

جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام

از شیخ محمدحسن بن محمدباقر نجفی معروف به صاحب جواهر (م ۱۲۶۶ق).

شرح شرایع محقق حلی و یک دوره کامل فقه است که در طی سی سال، از ۱۲۲۷ تا ۱۲۵۷، به صورت استدلالی نوشته شده است. (ذریعه، ج ۵، ص ۲۷۵)

ش ۱: از آغاز کتاب الطهارة تا الفصل الخامس فی احکام الاموات. تتمه بحث در نسخه شماره ۲ آمده است.

خط: نسخ. کاتب و تاریخ کتابت معلوم نیست، ولی در برگ آخر آمده است: بلغ مقابله بقدر الجهد و الطاقة علی نسخه المصنف دام ظلّه.

تعداد برگها: ۱۹۴، ۳۰×۲۰.

تعداد سطرها: ۳۱.

ش ۲: دنباله نسخه ش ۱ تا آخر طهارة.

مشخصات نسخه مانند ش ۱ است. روی برگ آخر نوشته شده است: «بلغ مقابله علی نسخه المصنف ایده الله».

روی برگ نخست نیز از مؤلف با دعای «ایده الله» یاد شده است.

تعداد برگها: ۱۷۲، ۳۰×۲۰.

تعداد سطرها: ۳۱.

ش ۳: آغاز کتاب الصلاة تا الرکن الثالث فی بقیة الصلوات.

خط: نسخ. مشخصات دیگر مانند نسخه قبل است و در پایان نسخه آمده است: بلغ مقابله علی نسخه المصنف متعنا الله ببقائه.

کاتب: موسی شیخ محمد.

تاریخ کتابت: ۱۲۵۵.

تعداد برگها: ۳۱۱، ۳۰×۲۰.

تعداد سطور: ۳۱.

برگ ۳۷۲ تا ۴۰۲: بحث فقهی اصالة اللزوم در بیع و معاطاة و ملزومات آن؛

برگ ۴۰۳ تا ۴۱۰: بحث فقهی شرایط بیع (به نظر می رسد این دو بحث فقهی نیز تقریر درس آخوند است).

برگ ۴۱۱-۴۱۸: لاضرر؛

برگ ۴۱۹-۴۲۰: بیع؛

رویه برگ ۴۲۱: درباره موضوع علم. و گویا اولین صفحه تقریرات است.

برگ ۴۲۵: معاطاة.

نسخ مؤلف: نازیبا و ناخوانا. و ظاهراً مسوده اصل است و ابواب و فصولش مشخص نیست و بزحمت زیاد مشخص شد.

تعداد برگها: ۴۲۵، ۲۲×۱۷.

مختلف السطر: ۲۷ تا ۳۴ سطر.

تهذیب الاحکام

از محمدبن حسن طوسی، معروف به شیخ الطائفة و شیخ طوسی (۳۸۵-۴۶۰) از کتب اربعه حدیث امامیه.

آغاز: ذاکرنی بعض الاصدقاء ایده الله ممن اوجب حقه باحدیث اصحابنا.

این نسخه از آغاز کتاب الطهارة تا آخر جهاد را دارد.

خط: نسخ زیبا و درشت. عناوین به شنجرف، و نسخه تصحیح شده است. متن از شرح با خط قرمز و احادیث با دایره قرمز از یکدیگر جدا شده و نسخه جالب و تمیزی است.

کاتب: ابن محمد نظام شیرازی.

تاریخ کتابت: صفر ۱۰۴۹.

تعداد برگها: ۳۵۳، ۳۹/۵×۲۴/۵.

تعداد سطرها: ۳۲.

با تملک: حیدرین محمدحسن نورالدین موسوی حسینی عاملی نباطی در ۱۱۷۲.

تقریرات اصول

از مرحوم آیت الله حاج سیدحسین علوی خوانساری (متوفای ذیحجه ۱۴۰۹ در حدود ۹۰ سالگی و مدفون در خوانسار).

فرزند مرحوم آیت الله امیر سید محمد مهدی موسوی علوی خوانساری متوفای (۱۳۲۹ و مدفون در خوانسار). تقریر درس مرحوم آیت الله شیخ محمدحسین نائینی است؛

چنانکه مقرر در برگ ۱۳ تصریح کرده است. این تقریرات در حوالی سالهای ۱۳۴۶ و ۱۳۴۸- چنانکه در برگ ۲۶ و ۲۰۱ تصریح شده، و احياناً سالهای قبل و بعد این سالها- نوشته شده است.

گویا مؤلف یک دوره کامل تقریرات اصول مرحوم نائینی را نوشته است، ولی قسمت موجود آن تقریباً نیمی از مباحث اصول است بدین ترتیب:

۱- اجزاء و تقسیمات واجب: برگ ۱ تا ۱۳؛
۲- مقدمه واجب: برگ ۱۴ تا ۲۶؛
۳- امر به شیء مقتضی نهی از ضد است

ش ۴: از آغاز عقود تا آخر حجر. خط: نسخ. مانند شماره های پیش در آخر نسخه آمده است: قد بلغ والحمد لله مقابلة على نسخة الاصل مبيضة و مسودة على يد العبد موسى الخمايسي.

تاریخ کتابت: ۱۲۶۴.

تعداد برگها: ۲۸۰، ۱۹×۳۰.

تعداد سطور: ۲۹.

ش ۵: از کتاب الضمان تا انتهای وصایا.

خط: نسخ. تصحیح شده و علامت بلاغ دارد.

تاریخ کتابت: ۱۲۵۴.

تعداد برگها: ۲۲۴، ۱۹×۳۰.

تعداد سطرها: ۲۹ سطر.

ش ۶: از ابتدای طلاق تا ۴۴۴ انتهای نذر.

خط: نسخ.

کاتب: محمد علی ولد حاجی ملا رجب علی.

تاریخ کتابت: ۱۲۵۸.

تعداد برگها: ۲۵۶، ۱۹×۳۰.

تعداد سطرها: ۳۱ سطر.

ش ۷: از ابتدای صید و ذباحتا تا آخر لقطه.

خط: نسخ. در پایان نسخه آمده است:

بلغ مقابلة على نسخة المصنف سلمه الله

تعالی علی قدر الوسع والطاقة.

تعداد برگها: ۲۱۲، ۱۹/۵×۳۰.

تعداد سطرها: ۲۹.

ش ۸: از ابتدای فرائض تا انتهای دیات.

خط: نسخ. در آخر نسخه آمده است:

بلغ مقابلة على نسخة المصنف سلمه الله تعالى.

تعداد برگها: ۳۸۰، ۱۹×۳۰.

تعداد سطرها: ۲۹.

۱۲

حاشیه خطائی (ختائی)

از عثمان نظام الدین (متوفای حدود سال ۹۰۱ یا ۸۰۱). حاشیه ای است بسیار مختصر بر مختصر تفتازانی و تا آخر آن نیست. بلکه تا بحث تعریف مسندالیه به ضمیر است و چاپ شده است (ر. ک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۱۳۹، ذیل خطائی) برای آگاهی گسترده ر. ک: فهرست کتب اهدائی مشکاة (ج ۲، ص ۳۷۶-۳۷۸).

آغاز: نحمدك اللهم على ما اعطينتنا من سوايغ النعم و بوالغ الحكم و نصلى على.

انجام: و كلامه رحمه الله لا يحتمل ذلك الوجه بهذا و الاولى ان يقال المتروك بالمتروك اليه (كذا) فيقال بترك المعين الى غير المعين او الخطاب.

خط: نسخ نازيبا و مغلو ط. با حواشی درهم و برهم و مختلف.

عناوین چند برگ اول به شنجرف، و در سایر برگها جای عناوین بیاض است.

تعداد برگها: ۴۸، ۱۲×۱۸.

مختلف السطر: ۱۹ و ۲۱ سطر.

۱۳

حاشیه ملا عبدالله یزدی بر حاشیه خطائی

از مولی عبدالله بن شهاب السدید یزدی (م ۹۸۱) صاحب حاشیه تهذیب المنطق تفتازانی است.

در این نسخه تاریخ ختم تألیف آن ۱۷ ذی الحجه ۹۶۲ در مدرسه منصوریه شیراز ذکر شده است. حاشیه خطائی بر مختصر تفتازانی، بسیار کوتاه و تا بحث تعریف مسندالیه به ضمیر است و حاشیه ملا عبدالله بر

حاشیه خطائی نیز تا همان بحث است.

برای آگاهی بیشتر ر. ک: فهرست کتب اهدائی مشکاة، (ج ۲، ص ۳۷۹-۳۸۰).
انجام: والمرجو من الله تعالی حسن الخاتمة و صلاح العاقبة انه علی ما یشاء قدیر و باجابة رجاء الراجین جدیر.

خط: نسخ. عناوین (قوله اقول) در آغاز به شنجرف و پس از چند برگ جای عناوین بیاض است.

کاتب: محمد محسن بن عبدالحسین یزدی در اصفهان.

تاریخ کتابت: صفر ۱۰۵۴.

تعداد برگها: ۱۱۵، ۱۸/۵×۹.

تعداد سطور: ۱۸.

با تملک ابن السید علی، محمد باقر الخوانساری و علی بن محمد باقر موسوی.

تاریخ وقف: ۱۲۴۸.

۱۴

حاشیه میرزا جواد آقابر الغایة القصوی از میرزا جواد آقا ملکی تبریزی (متوفای ۱۳۴۳ و مدفون در شیخان قم).

حاشیه ای است فارسی بر الغایة القصوی، نوشته مرحوم محدث قمی (م ۱۳۵۹) که ترجمه العروة الوثقی تألیف سید محمد کاظم یزدی (م ۱۳۳۷) است.

در کتاب آئینه دانشوران (ص ۳۵۰) یکی از تألیفات مرحوم ملکی، حاشیه فارسی بر الغایة القصوی ذکر شده که همین کتاب است.

شرح حال محشی و نیز برخی از فتاوی او را در کتاب میمای فرزندانگان (ج ۳، ص ۶۳-۷۱) ببینید. از جمله فتاوی وی در این حاشیه، جواز تقلید میت ابتدائاً و استحباب شهادت به ولایت در اذان و اقامه و کفایت همه غسلها از وضو است.

نسخه ای از این اثر نیز در تملک حضرت

روی آن از شرح جدا شده است . از آغاز کتاب یک برگ افتاده است .
کاتب : ابن اسماعیل بن ابراهیم ،
محمدباقر خوانساری .
تاریخ کتابت : ۲۲ شعبان ۱۲۴۲ .
تعداد برگها : ۳۶۶ ، ۱۴ × ۲۵ .
تعداد سطرها : ۲۷ سطر .

ش ۲ : جلد اول و دوم در یک مجلد .
خط : نسخ درشت ، عناوین به شنجرف .
در حواشی از حاشیه آقاجمال خوانساری و سلطان و نیز مسالک از مؤلف مطالبی با تعبیر «منته» نقل شده است و در آغاز آن نامه علی بن مؤید به شهید اول و مطالب متفرقه دیگر در چهار برگ نقل شده است .
کاتب : ابن علی اکبر ، محمدحسن المخوانساری .
تاریخ کتابت : ذیقعد ۱۲۴۲ .
تعداد برگها : ۳۴۶ ، ۲۰ × ۳۰ .
تعداد سطرها : ۲۶ .

۱۸

رياض المسائل فى تحقيق الاحكام بالادلة

از میرسیدعلی طباطبائی (۱۱۶۱-۱۲۳۱) که شرح مختصر نافع محقق حلی است و از حدود سال ۱۱۸۹ تا ۱۱۹۶ به نگارش آن اشتغال داشته و تالیف کتابهای آن پس و پیش بوده است نه به ترتیب (فهرست حجیه ، ص ۵۹) .
در نسخه ما تاریخ ختم تالیف کتاب الصلوة ۱۱۹۴ ذکر شده است .
انجام موجود : فهذا القول فى غاية المتانة لولا الاجماع المنقولة المعتمدة بالشهرة .
ش ۱ : کتاب الطهارة تا اواخر کتاب الحج ، بحث کفارات .

حجت الاسلام والمسلمین استادی است .
این حواشی در کنار یک نسخه چاپی الغایة القصوى (چاپ بغداد ، ۱۳۲۸ ، مطبعة دارالسلام ، رحلی ، ۵۵۰ صفحه) که از آغاز تا آخر اعتکاف را دارد ، نوشته شده است .
کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست ، ولی از محشّی با دعای «رحمه الله» یاد شده که می نماید پس از وفات او نوشته شده است . این نسخه حواشی برخی قسمتها ، مثل دعاء ثلاثة و نماز عید و اعتکاف ، را ندارد و شاید اصلاً مؤلف این قسمتها را تحشیه نکرده است .
در آغاز نسخه آمده است : «بسمه تعالی . السلام علیکم ورحمة الله و بركاته . این حواشی که احقر به غایة القصوى نوشته ام حکم قطعی به واقع نیست . بلکه آنچه از ظواهر اخبار ائمة معصومین - علیهم السلام - و ادله دیگر - که آنها هم مرجعش به آنهاست - فهمیده ام و خودم عمل می کنم ، می باشد و امیدوارم که اخوان مؤمنین هم که در [کذا] طبق اینها عمل نمایند معذور باشند و معاقب نباشند ، بلکه اگر عمل را خالص بکنند و [کذا] مثاب باشند . از همه التماس دعا دارم . العبد جواد . رحمه الله» .

۱۵

حياة القلوب

از مولی محمدباقرین محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰) .
انجام موجود : و گوینده می گفت بی آنکه او را ببیند : السلام علیکم .
این نسخه جلد دوم است . و تا ۴ برگ از باب ۶۴ را دارد .
خط : نسخ ، نازیبا .
کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست .

۱۶

ذخيرة المعاد فى شرح الارشاد

از مولی محمدباقر ، معروف به محقق سبزواری (م ۱۰۹۰) .
این کتاب شرح ارشاد الاذهان علامه حلی تا آخر کتاب حج است .
آغاز موجود : قال المصنف كتاب الزكاة ، الزكاة فى اللغة الطهارة و الزيادة و النمو .
انجام موجود : فى صوم رمضان لزوم ثلاث كفارات اذا وقع فى نهار رمضان .
خط : نسخ . عناوین به شنجرف . متن با خط شنجرف از شرح جدا شده است .
این نسخه از اول کتاب الزكاة تا آخر صوم را دارد .
کاتب : ابن محمدعلی ، علی اکبر .
تاریخ کتابت : ذی حجه ۱۲۳۴ .
تعداد برگها : ۱۶۶ ، ۱۹ × ۲۹ .
تعداد سطرها : ۲۷ .
تاریخ وقف : ۱۲۳۹ .

۱۷

الروضه البهية فى شرح اللمعة الدمشقية

از زین الدین بن علی بن احمد عاملی ، مشهور به شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۵) .
دو جلد ، تاریخ ختم تالیف جلد اول جمادى الآخرة ۹۵۶ . و تاریخ ختم جلد دوم جمادى الاولى ۹۵۷ .
ش ۱ : جلد اول و دوم در یک مجلد .
خط : نسخ زیبا . عناوین به شنجرف .
صفحات مجدول و دور آنها به شنجرف خط کشی شده و متن با کشیدن خط قرمز

خط: نسخ. عناوین به شنجرف. متن از شرح به خط شنجرف جدا شده است.
کاتب: قاسم بن حاج علی اکبر در اصفهان.

تاریخ کتابت: آخر طهارة: ۱۲۳۸ و آخر صلاة: محرم ۱۲۳۹.
تعداد برگها: ۲۵۸، ۳۰×۲۰.
تعداد سطرها: ۳۵.

ش ۲: از آغاز کتاب عتق تا آخر دیات.
خط: نسخ. عناوین به شنجرف. متن از شرح با خط شنجرف جدا شده است.
تاریخ ختم تألیف دیات در این نسخه ۲۷ صفر ۱۱۹۲ ذکر شده است.
کاتب: محمدبن محمد صادق خوانساری.

تاریخ کتابت: ذی الحجه ۱۲۵۰.
تعداد برگها: ۲۰۷، ۳۰×۱۹.
تعداد سطور: ۳۵.
تاریخ وقف: ۱۲۵۱.

۱۹

السراثر الحاوی لتحریر الفتاوی

از محمدبن احمدبن ادریس حلی، معروف به حلی و ابن ادریس (۵۴۳-۵۹۸) شامل یک دوره فقه و در پایان یک سلسله احادیث منتخب از برخی اصول و مصنفات.

این نسخه کامل است و مستطرفات را هم دارد.

خط: نسخ. عناوین به شنجرف.
کاتب: مهر علی بن علی محمد.
تاریخ کتابت: ۱۲۶۰ یا ۱۲۶۵.
واقف: مهر علی بن آقاعلی محمد.

تاریخ وقف: ۱۲۶۰ یا ۱۲۶۵.
تعداد برگها: ۲۴۸، ۳۰×۲۰.
تعداد سطور: ۳۵.

۲۰

سه رساله فقهی (شماره ۱)

از مرحوم آیت الله سید محمد مهدی علوی خوانساری (متوفای ۱۳۲۹، شاگرد آخوند خراسانی، متوفای ۱۳۲۹ و سید محمد کاظم یزدی، متوفای ۱۳۳۷ و پدر مرحوم آیت الله حاج آقا حسین علوی خوانساری، متوفای ذیحجه ۱۴۰۹ و صاحب تقریرات مرحوم نائینی متوفای ۱۳۵۵ قدس سرهم).

این مجموعه مشتمل بر سه رساله فقهی است و به نظر می رسد که تقریر درس استادش آخوند خراسانی است:

۱- رساله ای در خمس، آغاز آن بحث از معدن و وجوب خمس آن است و ناتمام است. (برگ ۱ تا ۳۲).

۲- درباره یکی از فروع کتاب نکاح یعنی رضاع و اینکه رضاع یکی از اسباب تحریم است. (برگ ۳۳ تا ۶۶).

۳- رساله ای در غیبت (برگ ۶۷ تا ۸۹). مؤلف در آغاز آن می گوید: و بعد فهذه رسالة فی الغیبة من العوائد التي استفدتها من شیخی العلامة ادام الله بقاءه و من الفوائد التي اضفتها اليها مما اكتسبتها من مطالعة متاجر الشيخ العلامة اعلى الله مقامه. این رساله کامل است.

خط: نسخ نازبیا. به نظر می رسد که نسخه اصل و به خط مؤلف است.
تعداد برگها: ۸۹، ۱۱/۵×۱۸.
تعداد سطرها: ۲۴ و ۲۵.

۲۱

سه رساله فقهی (شماره ۲)

از مؤلف سه رساله فقهی مزبور. هر سه رساله ناتمام است. شامل: ۱- کتاب الطهارة

از اول بحث میاه تا قسمتهایی از وضوء. (برگ ۱ تا ۲۹۱).

۲- کتاب خمس که صدر او ذیلاً ناقص است. (از برگ ۲۹۲ تا ۳۵۱).

۳- کتاب الرهن. (از برگ ۳۵۲ تا ۴۴۳).

در آغاز کتاب الرهن این عبارت به چشم می خورد که می نماید مباحث رساله ها به ترتیب شرایع محقق است: «قال المحقق: کتاب الرهن و النظر فیسه يستدعی فصولاً الاول فی الرهن و هو وثيقة لدين المرتهن. اقول».

فرزند مؤلف مرحوم آیت الله آقای حاج سید حسین علوی (۱۴۰۹م) در رویه برگ اول نوشته است: هذه المجموعة من تألیفات سید العلماء العاملين الذی یلسق بجنابه قدس سره ان یقال له وحید عصره و فرید دهره حجة الاسلام والمسلمین السید محمد مهدی والذی العلامة و انا ابنه حسین الموسوی العلوی النجفی فیاناظراً فیہ قل لی دعاء.

خط: نسخ نازبیا.

نسخه اصل و به خط مؤلف.

تعداد برگها: ۴۴۳، ۱۲×۱۸.

تعداد سطور: مختلف، ۲۳ تا ۲۸ سطری.

۲۲

شرائع الإسلام في مسائل الحلال والحرام

از محقق حلی جعفر بن حسن (۶۰۲-۶۷۶).

خط: نسخ زیبا و درشت. عناوین به شنجرف.

کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست و حواشی مختلف دارد. از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز آن برابر با صفحه ۹۹ شرایع چاپی به

قال ، اقول بر رسالة زبدة الاصول شيخ بهائي
که در زمان حیات شیخ تألیف کرده و در ۱۰۲۷
از این شرح فراغت یافته و از او با دعای مدظله
یاد کرده است .

آغاز: نعمدک یا من وفقنا لسلوک طریق
العمل بکتابه المبین و نشکرک یا من هدانا
للوصول الی معرفة .

خط: نسخ زیبا . عناوین به شنجرف . متن
با خط قرمزی روی آن از شرح جدا شده
است .

کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست ،
ولی نسخه ای قدیمی و تمیز است .

تاریخ وقف: ۱۲۸۰ .

واقف محمدبن ابراهیم الخوانساری .

تعداد برگها: ۱۸۴ ، ۲۰×۱۴ .

تعداد سطرها: ۲۲ .

۲۷

الفوائد الضیائیة (شرح جامی)

شرح عبدالرحمان جامی (۸۱۷-۸۹۸) بر
مقدمه ابن حاجب در نحو است که چنانچه در این
نسخه هم آمده سال ۸۹۷ از آن فارغ شده است .

خط: نسخ . روی قسمت متن خط قرمز
کشیده شده .

کاتب: قلم علی ولد ملا غیاث ندوشنی .
تاریخ کتابت: ۱۰۹۱ .

از اول به چند ورق کسر دارد .

تعداد برگها: ۲۵۴ ، ۱۷×۱۰ .

تعداد سطرها: ۱۷ .

۲۸

القاموس المحيط و القابوس الوسیط: الجامع لما ذهب من کلام العرب شماطیط

از مجدالدین محمدين يعقوب فيروزآبادی
شیرازی (م ۸۱۷) که به حسب حرف آخر کلمه
مرتب شده است و چنانکه در آخر نسخه ما
آمده ، در مکه از تألیف آن فارغ شده است .

خط عبدالرحیم است . (اواسط کتاب
التجارة) و تادیه انف از کتاب دیات را
دارد .

تعداد برگها: ۳۲۳ ، ۲۹×۱۹ . ۲۴۴
برگ آن موجود است . ۷۹ برگ از اول
آن ساقط شده است .
تعداد سطور: ۲۰ .

۲۳

شرح الالفیه

از جلال الدین عبدالرحمان سیوطی
(۹۱۱ق) که شرحی است بر الفیه ابن مالک .

ش ۱: خط نسخ درشت و خوانا .

کاتب: ابن محمدتقی ، علی اکبر .

تاریخ کتابت: ۱۲۴۴ق .

تعداد برگها: ۱۱۷ ، ۲۰×۱۴ .

تعداد سطور: مختلف السطر ، ۱۸ و ۱۳
سطری .

ش ۲: خط نسخ درشت و خوانا .

کاتب: ابن حسین ، محمد الموسوی .

تاریخ کتابت: ۱۲۶۲ق .

تعداد برگها: ۱۱۸ ، ۱۵×۵/۲۰ .

تعداد سطرها: ۱۵ .

۲۴

صلاة مسافر

از مرحوم آیت الله حاج سیدحسین علوی
خوانساری (م ذیحجه ۱۴۰۹) . فرزند مرحوم
آیت الله محمد مهدی موسوی علوی
(م ۱۳۲۹) . تقریر درس مرحوم آیت الله سید
ابوالحسن اصفهانی و آیت الله میرزای نائینی
است که در سال ۱۳۴۷ قمری نوشته شده
است .

مؤلف در رویه برگ اول چنین نوشته
است: «یا هو . هذه رسالة شريفة في صلاة
المسافر كتبها بعد ما حضرت في مجلس
مباحثة حضرة آية الله الملك العلامة الحبر

المحقق السيد ابوالحسن الاصفهاني اطال الله
بقاءه و متعنا الله ببقائه ، و مباحثة الميرزا
النائيني ، و بعد استفادتي منهما ما يمكن
استفادتي ، كتبها رجاء أن يتفجع به بعض أهل
العلم . و انا العبد المذنب حسين الموسوي في
شهر شوال المكرم ۱۳۴۷ .

خط: نستعلیق ریز و زیبا .

کاتب: مؤلف . میبضه اصل است .

تاریخ کتابت: ۱۳۴۷ .

تعداد برگها: ۶۵ ، ۱۳×۵/۲۰ .

تعداد سطرها: ۱۷ ، ۱۸ و ۱۹ .

۲۵

ضیاء التفاسیر

از امیر محمدصادق خوانساری (م
۱۲۹۸) در ذیقعدہ ۱۲۹۴ از آن فارغ شده
است ، همچنان که در نسخه چاپی آمده
است . یک دوره تفسیر فارسی قرآن است که
در ۱۲۹۸ چاپ سنگی شده است . شرح حال
مؤلف در آخر این تفسیر و الکرام البرره (ج ۲ ،
ص ۶۳۰) به اختصار آمده است .

این نسخه از اول سورة اعراف تا آخر
سورة كهف را دارد .

خط: نسخ . آیات با نستعلیق .

کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست .

تعداد برگها: ۳۸۴ ، ۱۲×۲۴ .

تعداد سطرها: ۱۹ .

۲۶

غایة المأمول فی شرح زبدة الاصول

از جوادبن سعدالله بن جواد کاظمی
بغدادی ، معروف به فاضل جواد (م ۱۰۶۵) ،
و یکی از خواص و اعظام شاگردان شیخ بهائی
(م ۱۰۳۰) . شرحی است جالب به عنوان